

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
2 A
49

Tabulæ de Sche

MATIBVS ET TROPIS
Petri Mosellani.

IN RHETORICA PHILIP
pi Melanchthonis.

IN ERASMI ROTEROD A-
mi libellum De duplici copia.

PARISIIS,
Ex officina Rob. Stephani typographi Regii.

PETRVS MOSELLANVS CANDIDO LECTORI SALVTEM.

Omnes Latini ſermonis delicias in figuris & tropis potiſſimum ſitas eſſe, nemo eſt vel mediocriter eruditorum qui neſciat, ſtudioſe lector. Etenim vt pictura non ſimplex, ſed quæ variis diſtinguitur coloribus, ſpectantium oculos maximè paſcit, & pratum omnigenis variegatum floribus inambulantibus arridet: ita oratio non vndique ſui ſimilis, verùm ſuis interſperſa figuris, ſuis variata tropis, auditorum aures capit, meretúrque applauſum adeò, vt præter Græcos, qui huic negotio volumina dederunt, & Cicero & Quintilianus in dicendi arte principes, hac de virtute diligentiſſimè perſcribere dignum putarint. Quam ob rem quum tot figurarum, tot troporum non minus ſit neceſſaria cognitio, quàm memoria difficilis, & ipſum me operæ pretium facturum exiſtimaui, ſi quæ ad hanc rem pertinere videbuntur, vniuerſa ex probatiſſimis ſcriptoribus, tum Græcis, tum Latinis, in breuem hanc tabellam congeſſero, certáque deſcriptione arctaro. Quam ſi in locum in quo frequenter verſaris, ſuffigas, futurum vt quum nunquam non oculis obuerſetur, in memoriæ theſaurum citra moleſtiam reponatur. Qua in re candido ſuffragatur calculo Eraſmus Roterodamus noſter, omnium, quos ſol hic vidit, vt doctiſſimus, ita &

eloquentiſſimus, idem quod nobis cõſultum videtur, præcipiẽs. Porrò vt quid ſecutus ſim, ſcias, primùm figuras λέξεως omnes, orationis vitia complura, tum virtutes in quibus tropi ſunt, inſigniores exhibemus: eáque omnia, tametſi præter aliorum conſuetudinem, σχήματος nomine comprehendimus. Non quòd ita rectius quadrare cenſeam, ſed quòd hac ratione vniuerſa facilius in ordinẽ, qui memoriam vel cum primis iuuat, digerantur. Deinde ipſa nomina, quæ vbique fermè corrupta deprehẽduntur, ſuæ integritati reſtituta Græcè reddimus, iis etiam, quæ vel Tullius, vel Fabius, vel Diomedes Latina fecerunt, appoſitis: pariter ſingula explicantes, tum finitionibus, tum exemplis. Poſtremò omnibus modum adhibuimus, ne apud æquum iudicem, vel in cõgerendo Græcorum quorundam curioſitatẽ æmulari, vel omittendo quæ addidiſſe præſtaret, nonnullorum negligentiam referre merito videri poſſimus. Reſtant tamen aliqua, quæ nec mihi faciunt ſatis, quibus accuratius excutiendis, tempus quod huic lucubratiunculæ anguſtum deſtinaram, minimè reſpondebat. Quicquid id eſt quod dedimus, iuuãdi ſtudio dedimus cãdidiſſime lector: olim vbi & eruditionis & otii plus nacti fuerimus, pleniora ac inſtructiora aſpirante deo prolaturi. Vale, & noſtrã operam boni conſule.

De ſchemati-
BVS ET TROPIS PE-tri Moſellani Tabulæ.

Σ χῆμα SCHEMA, eſt confirmatio quædam vel dictionis, vel orationis, vel ſententiæ, vulgi conſuetudinem excedens.

Cuius partes tres: { FIGVRA, VITIVM, VIRTVS.

FIGVRA.

Figura, vel ſententiæ, vel orationis, vel verborum eſt habitus, præter communem conſuetudinem innouatus.

Et eſt duplex, ſcilicet { Διανοίας, λέξεως.

Διανοίας, id eſt ſenſus vel ſententiarũ figura, quæ quanquam (authore Donato) ad Oratores proprie pertinet, & nos quæ Grammatici ſunt, conquirenda hoc labore tãtùm ſtatuimus: tamẽ eius ſpecies aſcripſiſſemus libenter, ſi non immenſam inſtituti molem futuram hac ratione proſpexiſſemus.

Λέξεως Lexeos, Figura eſt, quũ in oratione aliquid quod ad verba attinet, innouatur præter vulgarem conſuetudinem.

Cuius genera sunt: Figura { DICTIONIS, LOCVTIONIS, CONSTRVCTIONIS.

FIGVRA DICTIONIS ET ILLIVS PARTES.

Figura dictionis in prosa βαρβαρισμὸς barbarismus, in carmine μεταπλασμὸς metaplasmus dicitur. Trāsformatio quædā est vnius dictionis.

Cuius partes à Grāmaticis recensentur: {
Prothesis
Epenthesis
Proparalepsis
Aphæresis
Syncope
Apocope
Ectasis
Systole
Diæresis
Episynalœphe
Synalœphe
Ecthlipsis
Antithesis
Metathesis.

πρόθεσις Prothesis, Appositio ad principium scilicet dictionis vel literæ vel syllabæ. Literæ: vt Gnatus pro natus dixit Terētius. Syllabæ: vt Tetuli pro tuli.

Επένθεσις Epēthesis, Interpositio, quum inter primam & vltimam dictionis syllabā adiicitur litera: vt Relligio pro religio, apud Virgilium. Syllaba: vt Induperator pro Imperator. Iuuen.

Προπαράληψις Proparalepsis, quam præasſumptionem dixeris, eadem παραγωγή paragoge, etsi Diomedes ſeparat, quum ad finem quippiam accedit: vt Dicier pro dici, extulit Persius.

Ἀφαίρεσις Aphæresis, Ablatio à principio dictionis contraria προθέσει Prothesi. Literæ: vt, Ruit omnia latè, pro eruit, AEneidos secundo. Syllabæ: vt Temnere pro contemnere, extulit Poeta ibidem.

Συγκοπή Syncope, Concisio. figura planè contraria ἐπενθέσει epenthesi, quoties è dictionis medio aliquid excinditur: vt Dixti pro dixiſti, Terentius. Repoſtum pro repositum, & Acceſtis pro acceſſiſtis, Virgilius.

Ἀποκοπή Apocope, Abſcisio à dictionis fine vel literæ vel syllabæ, contraria παραγωγῇ Paragogæ. Literæ: Achilli pro Achillis dixit Maro. Syllabæ, δῶ pro δῶμα, apud Homerum Odyſſeæ α.

Ἔκτασις, Ectasis, Extensio ſyllabæ natura contractæ: vt Exercet Diana choros. Diana prima porrecta dixit, quum genuina ratione fuiſſet contrahenda.

Συστολή Syſtole, Contractio natura protenſæ: vt, Idŏlum media breui dixit Prudentius, vir verè prudens, non inſcitia Græcarum Literarum, vt Literatores clamitant, ſed in re ſacra hac vſus figura.

Διαίρεσις Diæresis, Diuisio vnius ſyllabæ in duas: vt, Aulaï in medio, AEneidos tertio, pro

aulæ: quō modo Lucretius in libris de Rerum nā tura genitiuos fermè semper in prima forma extulit.

ἐπισυναλοιφὴ Episynalœphe, Conglutinatio duarum syllabarum in vnam, contraria διαιρέσει: vt, Fixerit æripidem ceruam, pro aëripedem. Virgilius Georg. 3.

Συναλοιφὴ Synalœphe, Deletio, quum videlicet duabus vocalibus concurrētibus, prior quasi deletur: vt,

Carthag' Italiam contra Tyberináque longe. pro Carthago Italiam. AEneidos primo.

ἔκθλιψις Ecthlipsis, Elisio quædam vocalium cum consonantibus asperè concurrentium: vt Multum ille & terris iactatus & alto. Quem versum dum metiris, dicere oportet, Mult' ill' & terris iactatus & alto.

Αντίθεσις Antithesis, siue commodiore verbo ἀντίστοιχον antistœchon, quum litera pro litera ponitur: Olli subridens hominum sator atque deorū: pro illi. Virgilius Maro suæ φοινίσσας primo.

Μετάθεσις Metathesis, Transpositio quædam literarum, vt quod Timbre dixit Poeta in decimo pro Timber. In quo Μεταπλασμῷ Metaplasmo, mirum quàm sint audaces poetæ Græci.

Adiiciunt quidam ex Diomede παραλλαγὴν προθέσεων, id est immutationem præpositionum, quæ nobis non tam μεταπλασμὸς quàm

σολοικισμοῦ species videri solet.
Verùm hoc loco memineris lector, non vbique metaplasmo locum esse, imò non idem in iocu-lari & paruo opere licebit, quod priscis illis in iusta & sublimis argumenti poesi condonatum est. Quare Horatianum illud semper in animo & pectore habeas, Tantùm opere in magno fas esse obrepere somnum. Neque statim imitãdum proponas, quicquid vsquã concessum inueneris.

FIGVRA LOCVTIONIS, ET EIVS PARTES.

FIGVRA LOCVTIONIS, Ratio est quædam locutionis compositione nouata.

Cuius hæ numeran-tur spe cies:	Prolepsis,	Zeugma,
	Hypozeuxis,	Syllepsis,
	Anadiplosis,	Anaphora,
	Epanalepsis,	Epizeuxis,
	Paronomasia,	Schesis onomaton,
	Parœmion,	Homœoteleuton,
	Homœoptoton,	Polyptoton,
	Irmus,	Endiadis,
	Hypallage,	Prosopopœia,
	Anthypophora,	Aposiopesis,
	Climax,	Polysyndeton,
	Asyndeton,	Antimetabole.

πρόληψις Prolepsis, id est Præsumptio rerum summaria, quæ deinceps particularius enarrãtur: vt, Interea reges, ingenti mole Latinus Quadriiugo inuehitur curru, bigis it Turnus in

albis. Virgilius.

ζεῦγμα Zeugma, quú diuersæ clausulæ vni verbo tribuuntur.

Et est triplex: { προζεῦγμα, μεσοζεῦγμα, ὑποζευγμα.

Προζευγμα Prozeugma, Præiunctio, quoties verbum clausulis præponitur: vt Cicero, Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.

μεσοζευγμα Mesozeugma, quum in clausularum medio verbum collocatur. Cuius speciosum exemplum extat apud Maronem AEneid.3,

Troiugena interpres diuûm, qui numina Phœbi,
Qui tripodas, Clarii lauros, qui sydera sentis,
Et volucrum linguas & præpetis omina pennæ.

Hîc, SENTIS, & præcedentes & sequentes nectit clausulas.

ὑποζευγμα Hypozeugma, Subiúctio, quú verbum subiungitur in fine. Cicero in Catilinam, Nihílne te nocturnum præsidium palatii, nihil vrbis vigiliæ, nihil timor populi, nihil concursus bonorum omnium, nihil hic munitissimus habendi senatus locus, nihil horum ora vultúsque mouerunt?

ὑπόζευξις Hypozeuxis, figura superiori contraria, quú diuersæ clausulæ singulis verbis redduntur: vt Regem adit, & regi memorat noménque genúsque, AEneidos octauo.

Σύλληψις Syllepsis, Conglutinata conceptio,

quoties diuersi numeri clausulæ vno clauduntur verbo. Virgilius in primo, -hîc illius arma, Hîc currus fuit.

Ἀναδίπλωσις Anadiplosis, Reduplicatio, quũ vltima prioris versus dictio, in sequentis principio iteratur. Maro in 10, -sequitur pulcherrimus Astur, Astur equo fidens.

Ἀναφορὰ Anaphora, Relatio eiusdem videlicet verbi per principia plurimorum versuum. Horatius Odarum secundo,

Otium diuos rogat in patenti,
Otium bello furiosa Thrace,
Otium Medi pharetra decóri.

Ἐπανάληψις Epanalepsis, authore Donato (nã Diomedes reclamat) quum eadem dictio versum & incipit & claudit: vt, Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa. AEneid. 1.

Ἐπίζευξις Epizeuxis, Subiunctio eiusdẽ scilicet verbi sine aliqua interstitione, maioris vehementiæ gratia. Qua ratione fermè & superiores fiunt replicationes. Virgilius in nono, Me me, adsum, qui feci.

Παρονομασία Agnominatio Latinè dicitur, quum iucunda quædã vocum fit collusio, significatu tamen diuerso. Terentius in Andria, Nam incœptio est amentium, haud amantium.

Σχέσις τῶν ὀνομάτων Schesis onomaton, id est Nominum habitus quidam, quoties verborum multitudo eodem copulandi habitu coaceruatur. vt hoc apud Poetam, Marsa manu,

Peligna cohors, festina virûm vis.

Παροίμιον Parœmium, Assimile, quoties multa verba ab eodem incipientia elemento, ex ordine collocātur: vt, O Tite tute Tati, tibi tanta tyranne tulisti. Ennius, citāte Prisciano libro duodecimo.

Ὁμοιοτέλευτον Homœoteleuton, quum similiter vel dictiones, vel sententiæ finiuntur. Ennius, vt citat Diomedes. Eos deduci, euehi, quàm deseri malui. Qua figura apud Græcos insignis est Isocrates.

Ὁμοιόπτωτον Homœoptoton, quum eodē casuū tenore clausula terminatur: vt est apud Salustium, Maximis ducibus, fortibus, strenuísque ministris.

Πολύπτωτον Polyptoton, multitudo casuū varietate distincta. vt AEneidos quarto,
Littora littoribus contraria, fluctibus vndas
Imprecor, arma armis pugnent ipsíque nepotes.

Εἱρμος Irmus, Series est orationis, eodē filo ad clausulam vsque protensa: vt,
Principio cælum ac terras, campósque liquētes,
Lucentémque globum lunæ, Titaniáque astra
Spiritus intus alit. AEneidos septimo.

Ἑνδίαδις Endiadis, Figura, quum fixū in mobile soluitur: vt Per famam ac populum: pro Per famosum populum, dixit Poeta.

Ὑπαλλαγή Hypallage, Est quoties oratio conuerso rerū ordine effertur: vt, Dare classibus Austros. pro, Dare classes Austris. Virgilius.

Προσωποποιία Prosopopœia, Personarum fictio, nimirum quum rebus mutis sermo tribuitur. In qua quanquam poetæ multum sibi permittunt, tamen & oratores vsurpant, vt Cicero in Catilinam patriæ sermonem accommodat.

Ανθυποφορὰ Anthypophora, Quũ tacitè occurrimus quæstioni, quam figuram & poetæ & oratores in vsu habent, quorum exempla referre nimis hîc longum esset.

Αποσιώπησις Aposiopesis, quam Cicero reticentiam appellat, quum per iram vel indignationem, orationis partem reticemus: Quos ego, sed motos præstat componere fluctus. tacet enim Puniam.

Κλίμαξ Climax, interprete Tullio, gradatio, quoties ab eo verbo quo sensus superior claudebatur, inferior incipit: ac deinceps hoc modo quasi per gradus ascendit. Cuius aptissimum exemplum extat apud Homerum Iliados β, de sceptro ab Ioue in Agamemnonem vsque deducto. Sed & Virgilius in Bucolicis, Torua leæna lupum sequitur, lupus ipse capellam. Et alia.

Πολυσύνδετον Polysyndeton, Structura multis nexa coniunctionibus: vt, Athamásque, Thoásque, Pelidésque Neoptolemus, primúsque Machaon. AEneidos secundo.

Ασύνδετον Asyndeton, Superiori contraria, quum structura vinculis caret, Abiit, excessit,

euasit, erupit. Tullius in Catilinam. Ferte citi flammas, date vela, impellite remos. AEneidos quarto.

Αντιμεταβολὴ Antimetabole apud quosdam inter figuras refertur, quam Latinè contramutationem vertere posses: vt, Non viuo vt edam, sed edo vt viuam: inquit Cato. Reliquæ figuræ, quas Fabius ex multis Græcis curiosè satis conuertit, impræsentiarum adscribere non est animus: partim quòd Grammaticum artificium excedant, partim quòd insigniores congerere tãtùm nostrum est institutum.

FIGVRA CONSTRVCTIONIS, EIVSQVE PARTES.

FIGVRA constructionis, quæ in syntaxi vulgarem rationem excedit.

Cuius species sunt:
- Prolepsis,
- Zeugma,
- Syllepsis,
- Euocatio,
- Appositio.

Πρόληψις Prolepsis, Præsumptio totius, cuius partes ad vnam proprietatem postea referuntur: vt, Milites pugnant, vnus in hostem, alter in patriam.

Ζεῦγμα, Zeugma, quoties vna proprietas diuersis subiectis tribuitur, vni prius, alteri posterius, ita tamen vt viciniori respondeat: vt, Ego & tu scribis.

σύλληψις Syllepſis, Conceptio, quum dignius attrahit minus dignum: quæ ambo tamen ad vnam proprietatem referentur, vt digniori reſpondeat: vt, Ego & tu ſcribimus.

Euocatio, quoties prima vel ſecunda perſona tertiam quaſi euocat: vt, Ego Virgilius, cano: quanquam hoc loco mea ſententia Virgilius, nõ tam tertiæ quàm primæ perſonæ eſt.

Appoſitio eſt, quũ duo fixa vel plura ſine copula nectuntur: vt, Ignauum fucos pecus à præſepibus arcent, Virgilius primo AEneidos. Formoſum paſtor Corydon ardebat Alexim Delicias domini. Idem in Bucolicis.

Nonnulli recentiores literatores συνεκδοχὴν ſynecdochen addunt, quæ tum fit, quum ἑλληνίζοντες AEthiops albus dentes dicimus: & vt Virgilius, Nuda genu, quod ἀττικισμῷ fieri certum eſt.

VITIVM.

Schematis pars ſecunda.

VITIVM in oratione quaſi error quidam, qui etſi poetis condonatur, in proſa tamen intolerabilis eſt.

Cuius Species ſunt: { Obſcurum, Inordinatum, Barbarum.

OBSCVRVM, EIVSQVE PARTES

Obſcurum, quum vel verboru[illegible]l ſtructuræ vitio obſcuritas quædam induci[illegible].

Cuius partes habentur:
- Acyron,
- Pleonaſmos,
- Periſſologia,
- Tautologia,
- Homœologia,
- Amphibologia,
- Eclipſis,
- Periergia.

ἄκυρον Acyron, Improprietas, quum dictio minimè propriæ ſignificationis orationi ceu nubes inducitur. Terentius, Nam quod tu ſperas, propulſabo facile. Speras pro times. quomodo & Græci ſuum ἐλπίζειν vſurpant.

Πλεοναϲμός Pleonaſmos, Fit quoties (inquit Fabius) ſuperuacuis verbis oneratur oratio: vt Vidi meis oculis. Satis eſt enim, vidi. Sic ore locuta eſt. AEneidos primo.

Περιϲϲολογία Periſſologia, Fit quum ſententia aliqua ſine pondere rerum adiicitur: vt Liuius in octauo ab Vrbe condita, Legati non impetrata pace, retrò domum, vnde venerant, reuerſi ſunt.

Ταυτολογία Tautologia, Eiuſdem verbi aut ſermonis iteratio. cui vitio etiam Ciceronem obnoxium notat Fabius, quòd dixerit, Non ſolum igitur illud iudicium iudicii ſimile Iudices non fuit. Quanuis caſu diuerſo.

ὁμοιολογία Homœologia, Peius vitium ſuperiori, quum oratio vndique ſui ſimilis nulla varietatis gratia leuat tædium, ſed eſt tota coloris

vnius. Cuius exemplum, ne nimis longum ſit, impræſentiarum non aſcribemus.

Ἀμφιβολογία Amphibologia, quando ſtructuræ vitio, vtrò verbum ſit referendum dubitatur: quemadmodum Pyrrho oraculum reſpondit, Aio te AEacida Romanos vincere poſſe. Hîc vtri victoria promittatur, incertum.

Ἔκλειψις Eclipſis, Defectus, quē (ni fallor) Fabius μείωσιν vocat, quum ſermoni aliquid deeſt quò minus plenus ſit: vt, Italiam fato profugus: id eſt Ad. Egóne illam? quæ me? quæ non? In Eunucho.

Περιεργία Periergia, Superuacua, & (vt ita dixerim) operoſitas nimia in loquendo. Quod vitium aut idem, aut certè admodū affine ei quod μακρολογίαν nominant, cum Fabius, tum Diomedes, Quum ſermo, cultus gratia, longior fit quàm oportet. Virgilius,

Poſtera vix ſummos ſpargebat lumine montes
Orta dies, quum primum alto ſe gurgite tollūt
Solis equi, lucémque elatis naribus efflant.

Hæc vitia quanquam fermè omnia à Diomede ſub obſcuro ceu genere comprehenduntur, non tamen ignoro multis aliter videri poſſe. Vtvt ſit, nobis in paruo diſcrimine ponetur.

INORDINATVM, EIVSQVE SPECIES.

INORDINATVM, quum vel ordo, vel dignitas verbis deeſt.

Cuius species potiores censentur,

- Tapinosis,
- Cacemphaton,
- Cacozelon,
- Aschematiston,
- Cacosyntheton,
- Soraismos.

Ταπείνωσις, Tapinosis, Vitium quo rei dignitas verbi humilitate deprimitur, vt quod Cato (authore Gellio) Verrucam mōtis, pro Cacumine dixit.

κακέμφατον Cacemphaton, siue αἰσχρολογίαν AEschrologiam vocitare velis: vel quum corrupta consuetudine in obscœnum intellectum detorquetur sermo: vt AEneidos sexto, At ramum hunc, aperit ramum qui veste latebat. Terentius, Arrige aures Pamphile: quum arrectio genitali membro propria sit. Vel quum iunctura deformiter sonat: vt, Numerum cum nauibus æquat. Quod posterius obseruare, auris est planè delicatæ.

κακόζηλον Cacozelon, Mala affectatio, quum ingenium scilicet iudicio caret, & specie boni fallitur, infœliciterque æmulatur, vitium, vt omnium pessimum, ita hodie omnibus fermè cōmune.

Ἀσχημάτιστον Aschematiston, id est malè figuratum, quum oratio prorsus simplex suis figuris quibus velut stellulis reluceret, caret.

κακοσύνθετον Cacosyntheton, Malè collocatum, vbi quippiam non suum habuerit locum

in quo quadret:vt, –versáque iuuencûm
Terga fatigamus hasta. AEneidos nono.

Σωραϊσμός Soraismos, Miscella quædam & aceruatio ex variis idiomatis apud Græcos, apud nos ex verbis barbaris & Latinis, propriis & impropriis, obsoletis & nouis. Ac vt sis sciens, in his vitiis planè nihil tibi condonarim. Nam quãuis Virgilius semel atque iterum in ipsis audax fuerit, tibi tamen non itidem hæc imitari fuerit consultum.

BARBARVM, EIVSQVE SPECIES.

BARBARVM, vitiũ quod ad quandam velut barbariem tendit.

Partes sunt hæ: { Barbarismus, Barbaralexis, Solœcismus.

Βαρβαρισμός Barbarismus, Contra Romani sermonis legem aut scripta, aut pronuntiata vitiosa dictio. Fit autẽ additione, detractione, immutatione, transpositione: & id quidem aut literæ, aut syllabæ, temporis, toni, aspirationis. Quorum exempla partim vbi figuræ dici meruerunt, exhibuimus: partim barbarorũ tum locutio, tum scriptio(ne dubita)suppeditabit. In Græcis poetis vbique sunt obuia. His enim nihil negatum ridet Martialis: adeò, vt apud illos is ferme optimus habeatur poeta, qui in eiusmodi quammaxime audax fuerit. Adhæc indecoras literarum quarundam pronuntiationes, barbarismi no-

ta inurunt: ἰωτακισμοὺς ſcilicet, λαβδακισμοὺς, μυτακισμοὺς, πλατειασμοὺς. Sic enim Græci fingendis nominibus (ait Fabius) fœliciores vocant, vt & κοιλοστομίαν, quum vox quaſi in oris receſſu auditur.

Βάρβαρα λέξις, Id eſt Barbara dictio, quoties Romano ſermoni peregrinæ Linguæ dictio inſeritur, vt gaza apud Maronem quod eſt Perſicum: & maſtruca apud Ciceronem, Sardum vocabulum.

Σολοικισμός Solœciſmus, Eſt (inquit Aſinius Capito apud Gellium) impar & inconueniens compoſitura partium orationis, quæ per omnia partium orationis accidentia notatur, quum alia orationis pars pro alia ponitur, quum genus pro genere, caſus pro caſu, tempus pro tempore, modus pro modo, numerus pro numero, aduerbium pro aduerbio, præpoſitio pro præpoſitione. Horum omnia exempla, non vt imitareris, ſed vt notata minori negotio deuitares, oppido quàm libens aſcripſiſſem, ſi per chartæ anguſtiam licuiſſet. Quare vel ipſe obſerues, vel ex Donato petas licebit.

VIRTVS.

Schematis pars tertia.

VIRTVS, qua oratio honeſtatur, attollitúrque ſupra vulgi ſermonem.

Cuius genera duo: { Proprietas, Ornatus.

PROPRIETAS, ET EIVS PARTES.

PROPRIETAS, quæ vel ſcripto, vel pronunciatione, vel verbis nihil improprium habet.

Eius partes ſunt: { Analogia, Taſis, Syntomia.

Ἀναλογία Analogia, eſt proportio quædam, finitore Diomede (nam nobis non perinde probatur) qua recte ſcribendi ratio cõſeruatur. Hác quum proprietatis partẽ fecerit Diomedes, quid tamen ſibi voluerit, non video.

Τάσις Taſis, qua verborum dulcis ac iucunda ſeruatur modulatio: quòd alia acuto tenore, alia graui, alia flexo moderamur. Quæ virtus ad vocis flexibilitatem præcipuè pertinet.

Συντομία Syntomia, quum breui & compendioſo verborum ambitu, res quantunuis ingens pro dignitate redditur. Virgil. AEneid. 1,
Naſcetur pulchra Troianus origine Cæſar,
Imperium Oceano, &c. Eſt & orationis velut lux quædam, quæ verba ipſa rei propriæ adeo accommodat, vt non tam narrari quàm geri videatur. Hanc virtutem Græci qui lucem, quam rebus addit, ſpectant, ἐνάργειαν: qui verò mouendi efficaciam, ab opere ἐνέργειαν appellare conſueuerunt.

ORNATVS, ET EIVS SPECIES.

ORNATVS orationis ſuo ſe nomine prodit, vt finitione minimè ſit opus.

Generatio eius hæc: { Synthesis, Cyriologia, Tropus.

Σύνθεσις Synthesis, Apta & concinna modulis suis structura, qua alius pes alio iucundiorem clausulam efficere dignoscitur. Qua de re Cicero libro de Oratore tertio, & Fabius in nono abunde satis disseruêre.

κυριολογία Cyriologia, Propria & sana oratio, quam ipsa veritas & simplicitas exornant: vt, Romanos rerum dominos, gentémque togatam. Hanc virtutem Quintilianus non vno tantùm loco laudibus vehit.

τρόπος Tropus, Quem clarissimi Latinorum Motum appellarunt, est verbi vel sermonis à propria significatione in aliam cũ virtute mutatio.

Cuius priores partes colliguntur hæ, { Metaphora, Catachresis, Metalepsis, Metonymia, Antonomasia, Epitheton, Synecdoche, Onomatopœia, Allegoria, Periphrasis, Hyperbaton, Hyperbole, Emphasis, Homœosis.

Μεταφορά Metaphora, id eſt Tranſlatio, tropus longè pulcherrimus, quando vel nomen vel verbum, ex eo loco in quo proprium eſt, in eum in quo aut proprium deeſt, aut tranſlatum proprio melius eſt, trãſfertur: vt VIDEO à corporeo ſenſu cui proprium eſt, ad animi intelligentiam tranſfertur.

Hæc multis fit modis.

Deflexioue, quum vox è propinquo ad rem proximam detorquetur: vt video pro intelligo: concoquere pro ferre: deuorare pro vincere ac perferre. Siquidem in iis id quod eſt corporis, ad animum tranſfertur, quo genere nihil eſt vſitatius.

Ab irrationali ad rationale: vt Terentius, Quid ille gannit? Quod vulpium proprium eſt.

Aut contrà: vt ſi poetam cygnum, muſicum luſciniam dicamus, ceu facit Virgilius Georg. 4. dum de apum repub. dicit,

Magnanimóſque duces, totiúſque ordine gentis
Mores & ſtudia, & populos, & prælia dicam.

Ab animali ad animal: vt Virgilius Æneidos 11, -ſi tantum pectore robur Concipis. Hic à ligno ad hominem tranſlationem fecit.

Aut contrà: At procul excelſo miratus vertice montis. Hic hominis verticem ad montem traduxit.

Ab animali ad animal: vt Paſcentes apes.

Ab inanimato ad inanimatum: vt ſiquis ſyluam ſcatere dicat, quod eſt fontium.

Adhæc, quædam tranſlationes ſunt reciprocæ ſiue communes, quas Græci ἀντιλαβάς vocant. Nam vt pro Gubernatore rectè dixeris Aurigã, ita & pro Auriga Gubernatorem. Quædã vnius duntaxat partis, quas illi ἀνακολάβας appellãt. Siquidem vt rectè pro mõtis Cacumine Verticẽ dixeris: ita nõ rectè pro Vertice Cacumen ad hominem traduxeris.

Atque hoc loco admonitũ te velim lector amice, tranſlationem vnam eſſe, quæ in loco adhibita, ingens decus addat orationi. Quare conſultum fuerit, inſignem metaphorarũ vim ex optimis authoribus annotatã comparare. Sunt autẽ (inquit Roterod.) apud M. Tullium optimæ, apud Quintilianum plurimæ. Sed & nos(ſi deus aſpirarit) in volumen iuſtum diligenter congeremus ex vtriuſque Linguæ authoribus inſignes trãſlationes, modò alius quiſpiã nõ anteuertat.

κατάχρησις Catachreſis, Verborum abuſio, quæ non habentibus nomen ſuum, accommodat quod in proximo eſt: vt ſi Parricidam appelles, non qui patrem occiderit, ſed aliàs hominem quenuis.

Μετάληψις Metalepſis, Tranſumptio. Ea eſt (inquit Roterod.) vbi gradatim itur ad id quod oſtenditur. Virgil. in primo, Speluncis abdidit atris. Nigræ enim intelliguntur, ex nigris tenebroſæ, ac per hoc in præceps profundæ. Verùm hui⁹ tropi vſus magis incidet in carmine, quàm in oratione ſoluta.

Μετωνυμία Metonymia, id eſt Tranſnominatio, quum inuentorem pro re inuenta ponimus: vt, Sine Cerere & Baccho friget Venus: dixit Comicus. Quod ſi vertas, erit durius, vt Vinum precemur pro Baccho. Vel quum continens pro eo quod continetur vſurpamus: Nunc pateras libate Ioui. Vel è conuerſo, Vina coronant: pro Poculis dixit Maro. Vel quum dominus rei pro re ipſa ponitur: vt, De ſene guſtarit: pro de Pecunia ſenis. Vel quum ex effectu efficiens accipimus: vt, Pallida mors æquo pulſat pede pauperum tabernas, Regúmque turres. Vel quum ducem pro his qui ſubſunt: vt, Cæſus Annibal. Vel quum authorẽ pro opere: vt, Terentius ſemper in manibus habendus.

Αντονομασία Antonomaſia, Ea eſt nominis permutatio. vt ſiquis pro Achille Pelidẽ dicat, pro Iunone Saturniam, quemadmodum Virgilius & Horatius.

Επίθετον Epitheton, id eſt Appoſitum, quoties proprium nomen adiecto aliquo quaſi veſtitur: vt, Pius AEneas, ſæuus Hector, formoſus Alexis: apud Poetam.

Συνεκδοχή Synecdoche, Quam Cicero Intellectionem vocat, quoties ex vno plura intelligimus: vt, Romanus prælio victor: pro Romani. Ex parte totum: vt Mucronem pro gladio. Retróque: vt, Ingens à vertice pontus. Ex ſpecie genus, Iracundior Adria, pro quouis mari dixit Horatius. Ex materia, rem confe-

ctam, vt ferrum pro gladio. Ex præcedentibus sequentia: vt, Virgineam soluit zonam, id est deuirginauit. Breuiter quum aliud ex alio intelligitur: vt vixerunt, pro mortui sunt, exclamauit orator.

ὀνοματοποιία Onomatopœia, Nominis confictio soni imitatione. Clangórque tubarum. Virg. Tinnire, balare, mugire, & reliqua quæ significandi gratia pro tempore fingimus.

ἀλληγορία Allegoria, Quam inuersionem interpretãtur, quum aliud verbis, aliud sensu ostenditur, ac nonnunquam contrarium.

Species nominantur hæ,
- AEnigma,
- Parœmia,
- Ironia,
- Sarcasmus,
- Astysmus,
- Mycterismus,
- Antiphrasis,
- Charientismus.

αἴνιγμα AEnigma, Obscura quædam allegoria, magis vitiũ Quintiliano quàm virtus, quũ dilucidè dicere virtutis nomine commendetur. Hinc opinor motus Diomedes & vitiis & virtutibus connumerat. Cuius exemplum aptissimũ extulit Hesiodus Georg. 1, πλέον ἥμισυ παντὸς. Quod Plato libro de legibus tertio exponit multis verbis: quæ omnia huc tendunt, Satius esse ἀδικεῖσθαι, quàm ἀδικεῖν: Hoc est iniuriam pati, quàm inferre.

παροιμία Parœmia, id est adagium (definito re magno illo Erasmo) dictum celebre aliqua nouitate insigne: vt Lupus est in fabula, Terentius quũ silentium moneat. An autem hæc finitio huic loco quadret, qui velit, ex Erasmi Chiliadibus inquirat. Diomedes certe & Donatus allegoriæ speciem faciunt.

Εἰρωνεία Ironia, Illusio quæ non ex verbis, sed vel pronuntiatione, vel persona, vel rei natura intelligitur: vt, Heus tu bone vir, curasti probe. Terentius in Andria.

Σαρκασμός Sarcasmus, Iocus amarulentus, atque hostilis derisio: vt, En agros, & quam bello Troiane petisti Hesperiam metire iacens. AEneidos duodecimo.

Ἀστυσμός Astysmus, Vrbanitas orationis quasi festiuitas: vt, Qui Bauium non odit, amet tua carmina Meui, Atque idem iungat vulpes, & mulgeat hircos. Virgilius.

Μυκτηρισμός Mycterismus, Simulatus risus, sed tamen non latens: quod Persius naso suspendere vocat. μυκτήρ enim Græcis (authore Iulio Polluce) nasum significat.

Ἀντίφρασις Antiphrasis, vnius verbi ironia, vt bellum dicitur, quod minime bonum: & Hieronymus, monachum quendam Vigilãtium κατ' ἀντίφρασιν vocitat.

χαριεντισμός Charientismus, Quo duriora re ipsa gratiosis verbis molliuntur. Terent. Bona verba quæso: quum pistrinum deprecaretur Da-

uus, quod Plato de Rep. primo ἐφημεῖν dicit.

Et hæ iam dictæ sunt Allegoriæ species.

Περίφρασις Periphrasis, Latinè (tametsi inuito Fabio) Circunlocutio, est fusior & copiosior rei descriptio, aut ornandæ rei gratia quæ pulchra est: vt, Tempus erat, quo prima quies mortalibus ægris Incipit, & dono diuûm gratissima serpit. AEneid. 2. Aut tegendæ rei gratia quæ turpis: -placidúmque petiuit Coniugis infusus gremio per membra soporem.

ὑπερβατὸν Hyperbaton, Transgressio quædam verborum, ordinem communem perturbans.

Cuius species: { Anastrophe, Dialysis, Diacope, Synchysis, Hysteron proteron. }

Ἀναστροφή Anastrophe, Reuersionem dixeris, est verborum tantùm ordo præposterus, vt mecum, secum: pro cum me, & cum te, Italiam contra, pro Contra Italiam. apud Virgilium in 1.

Διάλυσις Dialysis, siue παρένθεσις Parenthesis, Ordinis dissolutio per interpositam sententiam: vt, AEneas (neque enim patrius consistere mentem Passus amor) rapidum ad naues præmittit Achaten.

Διακοπή Diacope, siue τμῆσις Tmesis, Dissectio, quum scilicet dictionis compositæ iunctura soluitur aliquo interposito: vt, Septem subiecta trioni: quum septentrioni dicendum fuisset.

Σύγχυσις Synchysis, Confusio: Est enim quoties ordo omni ex parte turbatur: Tres Notus abreptas in saxa latentia torquet, Saxa vocant Itali mediis quæ in fluctibus aras. Habet autem ordo hoc modo, authore Donato, Tres naues abreptas Notus torquet in saxa, quæ Itali vocant aras.

ὕστερον πρότερον Hysteron proteron, siue ὑστερολογία Hysterologia, quum id quod secundo loco fit, priorem in orationis ordine possidet: Et torrere parant flammis, & frangere saxo. AEneidos primo.

ὑπερβολή Hyperbole, authore Fabio, Dementiens est superiectio, vt quæ fidem non mereatur: vel augendi gratia, vt Ocyor Euro vita nostra, apud Horatium dicitur: vel minuendi gratia, vt Testudine tardior. In quo tropo monet Quintilianus modum in primis seruare oportere, ne in κακοζηλίαν vitium suprà notatum, nos inducat.

ἔμφασις Emphasis, Siue quũ latẽs aliquid vnà significatur, siue expressior denotatio. Hæc quũ multis fiat modis, hunc habet præcipuũ, quoties fixum pro mobili ponitur: vt Scelus pro scelesto.

ὁμοίωσις Homœosis, Ignotæ rei per eius quæ magis nota est, similitudinem expressio.

Cuius genera recensentur: { Icon, Parabole, Paradigma.

εἰκὼν Icon, Imago, quum quippiam ad imagi-

nem alterius rei quaſi deſcribimus: vt Os humeróſque deo ſimilis. Hîc enim ad dei imaginē, AEneam comparauit Poeta.

Παραβολή Parabole, quam Cicero collationem interpretatur: Ea eſt (inquit Donatus) rerum genere diſſimilium comparatio. Plato in Euthiphone, Iuuenum in primis rationem habere conuenit (nam ſic tranſponimus) vt in optimos viros adoleſcant, haud aliter ac prudentem agricolam teneriuſculis plantis primam curam adhibere decet, deinceps verò & alias non negligere.

Παράδειγμα Paradigma, quū ex hiſtoria res aliqua narratur, qua velut exemplo accendimur & ipſi eiuſmodi vel facere vel vitare. Cuius vſus tam eſt frequens cum apud poetas, tum apud oratores, vt minimè opus videatur exempla in medium afferre.

Quidam præter Tropos etiam ad orationis virtutes φράσιν pertinere putant, quam χρονογραφίᾳ, τοπογραφίᾳ, τοποθεσίᾳ, αἰτιολογίᾳ, ἐπανόδῳ, καταλόγῳ, συλλογισμῷ, ἀποστροφῇ, atque id genus aliis conſtare putant, quæ nos finitionibus minimè explicabimus: partim, quòd propius ad orationis copiam attinere videantur: partim, quòd ipſa etymologia, & prima (quod aiunt) fronte quid rerum ſit, præ ſe ferant: partim etiam, quòd noſtri inſtituti anguſtia non ſinit Chryſippeum hunc aceruum explere.

GEORGIVS MAIOR CANDIDO LECTORI S.

Ontraxim⁹ hîc in figurã quãdam Philippi Melanchthonis rhetoricas institutiones, non infrugiferam studiosis adolescentibus fore arbitrantes: partim quòd omnia arcta & succincta facilius tum intelligantur, tum alti⁹ ac tenacius memoriæ infigi & insculpi soleant, quàm quæ sparsa & tanquam in campo diffusa sunt: partim, vt aliquid scripturi, hac tabella ob oculos posita, statim rhetorici artificii admonerentur. Adiunximus & figurarum ordines, quibus oratio tanquam flosculis & stellis exornari solet. Neque verò temerè citra authoris consilium hanc emisimus. Iam siquis vel exempla desyderat, vel figurarum definitiones, is ex authore ipso requirat. Malim tamen exempla ex fontibus, videlicet; Ciceronis & aliorum eruditorum orationibus peti. Quare optime lector operam nostram boni consule. Vale.

AD LECTOREM.

Authorem laudare vetat reuerentia, laudet
  Qui debet, vel qui se bene posse putat.
Hoc mirantur opus docti, quod parua tabella
  Ante oculos ponit, qui legis ista, tuos.
Nec quicquam, qui composuit, mutauit ab illis;
  Quæ tibi sperauit hoc fore plana modo.
Aut igitur fallor, vel erit tibi grata profecto
  Ampla in tam tenui bibliotheca libro.

In Philippi Melanchthonis Rhetorica Tabulæ.

TRIA ſunt omnino cauſarum genera: Demonſtratiuum, Deliberatiuum, Iudiciale.

DEMONSTRATIVVM.

Demonſtratiuum, quum laudamus aut vituperamus.

Et eſt triplex, ſcilicet
- Perſonarum,
- Factorum,
- Rerum.

Demonſtratiuum perſonarum.

Demonſtratiuũ perſonarũ habet orationis partes quatuor: videlicet
- Exordium,
- Narrationem,
- Contentionem,
- Perorationem.

Exordium conſtat locis
- Beneuolentiæ,
- Attentionis,
- Docilitatis.

Beneuolẽtia petitur à
- Rebus
- &
- Perſonis.

Sunt verò plurimi beneuolentiæ captan-

dæ loci, qui hîc recenſeri nequeunt. Vtimur nonnunquam inſinuatione etiam, quũ turpitudinem quæ in cauſa videtur eſſe, excuſamus.

Attentio, quũ affirmas te dicturũ eſſe de	Nouis Neceſſariis Vtilibus Difficilibus Obſcuris	rebus.
Docilitas, quũ affirmas te	Breuiter Dilucide	dicturũ.

NATALES.

Narrationis loci ſunt,	Pueritia, vbi de ingenio dicitur & educatione. Adoleſcentia, vbi ſtudia conſiderantur. Iuuẽtus, vbi res publicè aut priuatim geſtæ conſiderantur. Senectus. Mors, quæ illam ſecuta ſunt.

Contentione ferè hoc genus caret, quià non agitur de dubiis rebus.

Peroratio conſtat	Enumeratione argumentorum, Affectu.

Demonstratiuum factorum.

Demonstratiuũ factorũ habet partes quinque:
- Exordium,
- Narrationem,
- Confirmationem,
- Confutationem,
- Perorationem.

Exordium ab iisdem locis petitur, à quibus superius. Narratione in hoc genere rarò vtimur, frequentius propositionibus.

Confirmationis loci,
- Honestum,
- Vtile,
- Facile,
- Difficile,
- Possibile,
- Impossibile.

Circunstantiæ,
- Quis
- Quid
- Vbi
- Quibus auxiliis
- Cur
- Quomodo
- Quando.

Confutatio ferè non incidit in laudes. Huius autem loci sunt contrarii confirmationi.

Peroratio constat
- Repetitione argumentorum,
- Affectu
  - Gratulationis, in lætis:
  - Imitationis, in lætis:
  - Commiserationis, in tristibus.

DEMONSTRATIVVM rerum.

Demonſtratiui rerum ſunt partes quinque:

Quæ ſunt,
- Exordium,
- Propoſitio: nam in hoc genere narratio nulla eſt, ſed vice narrationis propoſitio ponitur.
- Confirmatio: eius loci,
  - Honeſtũ,
  - Vtile,
  - Facile,
  - Difficile.
- Confutatio, quæ locis contrariis conſtat.
- Peroratio, quæ conſtat iiſdem locis quibus ſuprá.

DELIBERATIVVM.

Deliberatiuum, quum ſuademus aut diſſuademus, petimus, hortamur aut dehortamur.

Huius partes
- Exordium,
- Narratio, quæ rara eſt. Eius vice propoſitio ponitur. Nonnunquam incidũt breues narrationes, ſed ſtatim ſequitur propoſitio.
- Confirmatio: cuius loci,
  - Honeſtũ,
  - Vtile,
  - Facile,
  - Difficile.

  Exẽpla plurimùm valent in hoc genere.
- Confutatio, quæ à locis contrariis petitur.
- Peroratio, vt ſuprà, Enumeratione & affectu conſtat.

IVDICIALE.

Iudiciale, quo controuersiæ ac lites continentur.

Huius triplex est status.

Qui sunt, { Coniecturalis, An sit. / Iuridicialis, Iure an iniuria. / Legitimus, Quid sit. }

De coniecturali statu, An sit.

Status CONIECTVRALIS constat quinque partibus,

Quæ sunt, { Exordium, / Narratio, quæ est historica facti commemoratio, quum sequitur statim propositio. / Confirmatio, / Comprobatio, / Peroratio. }

Confirmationis autem huius, loci sunt duo, scilicet { Voluntas, / Potestas. }

Voluntatis loci, { Qualitas personæ, / Causa inducens ad suscipiendum facinus. }

Cuius loci, { Impulsio, quæ est affectus, ira, odium, auaritia, &c. / Ratiocinatio, quæ à spe commodorum ducitur. }

Poteſtas conſtat circunſtantiis,
- Loco,
- Tempore,
- Viribus. Iidem ſunt loci defenſoris,
- Signis,
- Antecedentibus,
- Conſequentibus.

Defenſor tamen addet
- Abſolutionem, quum docemus id ſignum quod factũ eſt, miſericordia & humanitate factum eſſe.
- Inuerſionem, qua docemus ſignum quod contra nos producitur, pro nobis facere.

De iuridiciali, Iure an iniuria.

Iuridicialis partibus cõſtat quatuor, ſcilicet
- Exordio,
- Narratione,
- Confirmatione, cuius proprii ſunt loci.
- Peroratione.

Eſt autẽ duplex ſtatus negotialis,
- Abſolutus,
- Aſſũptiuus.

Abſolutus, quum ſimpliciter aliquid defenditur,

Cuius loci ſunt,
- Natura,
- Lex,
- Conſuetudo,
- Æquum,
- Bonum,
- Iudicatum,
- Pactum.

Aſſumptiuus, quum aſſumpta re extranea, defenſio tractatur.

Eius loci ſunt { Conceſſio / Tranſlatio / Remotio } criminis.

Conceſſionis partes, { Purgatio quũ fatemur nos peccaſſe, ſed per imprudentiam aut caſum. / Deprecatio.

DE STATV LEGITIMO QVID SIT.

Legitimus ſtatus conſtat partibus quatuor, ſcilicet { Definitione, / Contrariis legibus, / Ambiguis ſcriptis; / Ratiocinatione.

FIGVRAE TVM VOCABVLORVM, TVM SENTENTIARVM.

TRES SVNT figurarum ordines.

Quorum { Primus pertinet ad dictionem tantum figurandam. / Secundus pertinet ad orationem figurandam. / Tertius pertinet non ad orationem tantùm ornandã, ſed etiam auget corpus orationis: quē Cicero exornationes ſententiarum vocat. Hic eſt Quintiliano vel forma amplificandi, vel argumenta.

ORDO PRIMVS.

Ordo primus, qui ad dictionem tantùm figurandam spectat,

Diuiditur in { Tropum & Schema.

TROPVS EST dictionis vel orationis mutatio à propria significatione ad cognatam.

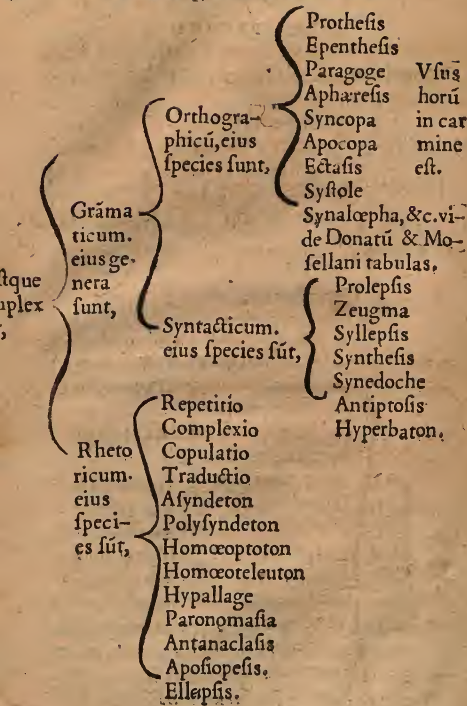
Dictionis, vt
- Metaphora
- Onomatopœia
- Synecdoche
- Periphrasis, quæ fit { Etymologia, Notatione, Definitione.
- Catachresis
- Metonymia
- Metalepsis
- Antonomasia.

Orationis, vt,
- Allegoria
- Hyperbole
- Icon
- Parabola
- Paradigma.

Allegoriæ species,
- AEnigma
- Parœmia
- Ironia
- Sarcasmus
- Astysmus
- Mycterismus
- Antiphrasis
- Charientismus

Parabola tamen & Paradigma ad confirmandum potius pertinent, & inter argumenta recenset Fabius.

SCHEMA est vocis inflexio, quæ auribus tantùm inseruit.

ſtque
iplex
,

- Grãma ticum. eius genera ſunt,
  - Orthographicũ, eius ſpecies ſunt,
    - Protheſis
    - Epentheſis
    - Paragoge
    - Aphæreſis
    - Syncopa
    - Apocopa
    - Ectaſis
    - Syſtole

    Vſus horũ in carmine eſt.

    - Synalœpha, &c. vide Donatũ & Moſellani tabulas.
  - Syntacticum. eius ſpecies ſũt,
    - Prolepſis
    - Zeugma
    - Syllepſis
    - Syntheſis
    - Synedoche
    - Antiptoſis
    - Hyperbaton.
- Rhetoricum. eius ſpecies ſũt,
  - Repetitio
  - Complexio
  - Copulatio
  - Traductio
  - Aſyndeton
  - Polyſyndeton
  - Homœoptoton
  - Homœoteleuton
  - Hypallage
  - Paronomaſia
  - Antanaclaſis
  - Apoſiopeſis.
  - Ellepſis.

ORDO SECVNDVS.

Ordo ſecundus pertinet ad orationem tantùm figurandam.

Huius ordinis ſunt,
- Interrogatio
- Subiectio
- Exclamatio — Sub exclamatione cõtinẽtur,
  - Imprecatio
  - Obteſtatio
  - Ominatio
  - Adhortatio.
- Dubitatio
- Paradoxũ
- Communicatio
- Permiſſio
- Licentia
- Auerſio
- Proſopopœia.

ORDO TERTIVS.

ORDINIS tertii ſunt, quæ Ciceroni exornationes ſentẽtiarũ dicũtur: Súntque ea quæ ſequũtur,

Ordinis tertii ſunt,
- Auxeſis
- Tapinoſis — Verbis fiunt ſingulis.
- Meioſis
- Synonymia
- Incrementum
- Gradatio
- Congeries
- Contentio
- Contrarium, ſiue Antitheſis.
- Commutatio
- Communicatio
- Regreſſio
- Reſponſio
- Præteritio.

Ordinis tertii sunt,

- Paralepsis siue
- Occupatio, quæ à Cicerone Præsumptio dicitur, à Fabio Occupatio.
- Transitio
- Metabasis
- Correctio
- Interpositio
- Reiectio
- AEtiologia
- Confessio
- Δικαιολογία excusatio est.
- Finitio
- Hypotyposis
- Expolitio
- Distributio
- Diuisio
- Prosopopœia
- Sermocinatio
- Chronographia
- Topographia
- Comparatio
- Sententia
- Apophtegma
- Epiphonema
- Clausula
- Noema.

Pathopœia, affectuũ varietas quæ petitur à circunstantiis, à

- Sexu
- Temporibus
- Locis
- Personis
- AEtatib⁹, &c.

GEORGIVS MAIOR
candido lectori s.

E Didimus ante aliquot menses optime lector, Philippi Melanchthonis de rhetorica Institutiones, in figuram quandam tanquam fasciculum constrictas, quò studiosa iuuentus, hæc prima rhetorices præcepta, non tam ex ipso authoris libello cognosceret, quàm hac tabella semper ob oculos versante, atque subinde conspecta, prorsus imbiberet, ac velut animo insculperet. Iam verò, quum omnis oratio sit varianda & distinguenda quasi quibusdam verborum sentẽtiarúmque insignibus, videbatur è re adolescentium futurum, si duos istos Erasmi Roterodami de Copia commẽtarios, eadem ratione in tabulam quandam cõtraherem: quòd multò facilius tum percipiantur, tum memoriæ commendentur, & inscribantur quæ explicata, & tãquam in aperto, ac luce collocata, quàm quæ in libris & voluminibus sunt conuoluta. Porrò hæc tabella nihil aliud quàm admonitoris vice erit, quæ scribentem commonefaciet, quæ quoque loco orationi facies siue color sit tribuendus, vbi & qua ratione quid variandum, quid breuius seu prolixius dici conueniat. Cæterum, siquid hîc desyderatum fuerit, id ipse commentarius aliique authores præstabunt atque resarcient. Postremo ele-

gantiorum literarum ſtudioſos adoleſcentes obſecro, vt hunc noſtrum conatum boni conſulant. Cæterorum calumniam nihil moror.

Eſt enim nunc indoctum doctorum hominum genus, quos rectius hominum peſtes, quàm homines dixeris, quibus liberalia ſtudia bonæque res omnes ſordent: iſtis ſatis grauis pœna eſt ipſa ſtultitia. Vale.

In Eraſmi librū

DE COPIA, TABVLAE.

TRIPLEX EST COPIA.

Videlicet { Dictionum, Orationum, Sententiarum.

DICTIONVM COPIA.

Dictionum copia, quæ fit ſingulis vocabulis, conſiſtit in Synonymia, quæ eſt, quum diuerſa verba eandem omnino rem declarant.

vt { Enſis gladius. Domus, ædes. Huc pertinēt quoque Sordida, Inuſitata, Poetica, Priſca, Obſoleta, Dura, Peregrina, Nouata.

ORATIONVM COPIA.

Orationum copia multas habet variandi rationes, videlicet

- Enallagen 1
- Antonomasiam 2
- Periphrasim 3
- Metaphoram 4
- Allegoriam 5
- Catachresim 6
- Onomatopœiam 7
- Metalepsim 8
- Metonymiam 9
- Synecdochen 10
- AEquipollentiam 11
- Comparatiua 12
- Relatiuorum commutationem 13
- Amplificationem 14
- Hyperbolen 15
- Diminutionem 16
- Compositionem 17
- Constructionem 18
- Mutationem figuræ. 19

1. Enallage est, quum voce modicè deflexa, varietatis nonnihil conciliatur. Constat autem potissimum duobus modis,

- Partis mutatione.
- Qualitatis nouatione.

Partis mutatio fit, quum permutatur verbum

- Nomine,
- Participio,
- Supino.

vt { Non dubito, Non est mihi dubium:
Amantem redama, Redama eum qui te amat:
Venit vt eripiat, Venit ereptum. }

Qualitatis nouatio fit, quum mutatur aut { Numerus, Persona, Genus. }

vt { Romanus prælio victor, pro Romani victores:
Quid facias? vt homo est, ita morem geras:
Lachrymat, pro Lachrymatur. }

2. Antonomasia, est nominis permutatio, vt AEacides pro Achille. Nonnunquam epitheton pro ipso nomine ponitur. Liuius, Abundat multitudine hominum Pœnus. Pœnus pro Annibale.

3. Periphrasis, rem quæ breuius significari potuisset, latius ostendit: vt Troiani belli scriptor, pro Homero.

Constat autem { Etymologia, quum nominis rationem explicamus.
Notatione, quum accidentium indicio aliquid significatur.
Finitione, vt pro rhetorica, bene dicendi ars. }

4. Metaphora, est quæ vocem propriam ad cognatam transfert. Hanc putat M. Cicero tanquã stellis quibusdam illuminare orationem, planéque lumen orationi afferre.

Sumuntur autē metaphoræ à
- Deflexione
- Irrationali ad rationale
- Rationali ad irrationale
- Animali ad non animal
- Non animali ad animal
- Animali ad animal
- Inanimato ad inanimatum.

Deflexio, quoties vox è propinquo ad rem proximam flectitur.

vt Videre / Audire pro Intelligere. / Obtemperare.

Ab irrationali ad rationale, vt
- Liuius, M. Portius Cato qui allatrare Scipionis magnitudinem solebat·
- Terēt. Quid ille gānit? quod vulpium proprium est.

A rationali ad irrationale: vt si perfidum, vulpem dicamus.

Ab animali ad non animal, vt
- Ridet ager,
- Parturit arbos.

A non animali ad animal, vt Ambo florentes ætatibus, Viridis ætas.

Ab animali ad animal, vt Pascentes apes.

Ab inanimato ad inanimatum, vt Oratio fluit, Sylua scatet.

	Multum pudorem, Multũ pudoris
18. Cõstru-ctio, vt	Scripsit mihi, Scripsit ad me.

19. Mutatio figuræ, quoties alio atque alio affectu pronuntiatur oratio.

Fit autem ferè per:
- Interrogationem
- Ironiam
- Admirationem
- Dubitationem
- Adiurationem
- Abominationem
- Exclamationem
- Occupationem
- Subiectionem.

Interrogatio, Nihil te est vanius, An quicquam te vanius?

Ironia, Non ista curat populus, Id populus curat, scilicet.

Admiratio, Magnum bonum porto, Dii boni, boni quid porto!

Dubitatio. Tum deos contemnit, tum homines. Haud scio magísne deos contemnat an homines.

Adiuratio, Nihil mihi charius fama. Disperеam siquid mihi charius fama.

Abominatio, Est vir impurus: O hominem impurum! Hoccine seculum, ô scelera! ô genera sacrilega! ô hominem impium!

Occupatio, Virgines complures stuprauit, vt interim de Vestali incestu polluta sileam.

Subiectio, An quod adolescens præstiti, quum

etiam errare cum excuſatione poſſem, id nunc ætate præcipitata cõmutem ac retexam? Non faciam. Cicero Epiſtolarum familiarium libro vndecimo.

SENTENTIARVM COPIAE, LIBER SECVNDVS.

SENTENTIARVM copia eſt quum oratio amplificatur.

per

Diſtributionem	I.
Enumerationem	II.
Hypotypoſim	III.
Egreſſionem	IIII.
Epitheta	V.
Circunſtantias	VI.
Amplificationem	VII.
Propoſitiones	VIII.
Probationes	IX.
Tractationem locorum communium, virtutum ac vitiorum	X.
Locos communes	XI.
Exempla	XII.
Tractationem exemplorum	XIII.
Exempla fabuloſa	XIIII.
Expolitionem	XV.
Apologos	XVI.
Somnia	XVII.
Fictas narrationes	XVIII.
Multiplicationẽ partiũ rhetoricarum	XIX

I. Distributio est vel { Totius in partes; / Generis in species.

Totius in partes, vt Totus monstrum est, pilosæ genæ, dentes putridi, fœdi oculi, supercilia, frons, vultus denique totus barbarus est.

Generis in species, vt Luxuria cum omni ætati turpis, tum senectuti fœdissima est.

II. Enumeratio, quum enumerantur rei { Occasiones / Causæ / Consilia / Acta / Euentus / Præcedentia / Consequentia.

III. Hypotyposis cõsistit descriptione { Rerum / Personarum / Locorum / Temporum.

Hypotyposis rerum consistit in { Circunstantiis / Collationibus / Similitudinibus / Dissimilitudinibus / Imaginibus / Metaphoris / Allegoriis / Epithetis / Gentium formis & moribus / Fabulosis descriptionibus.

Horum exempla paſſim multa habes, in primo Liuii, vbi Albæ excidium deſcribitur. Apud Fabium lib.8.cap.3.de Enargia.

Hypotypoſis perſonarum quæ depinguntur à
- Genere
- Natione
- Patria
- Sexu
- AEtate
- Educatione
- Diſciplina
- Studiis
- Habitu corporis
- Fortuna
- Animi conditione.

Exempla ſunt plurima: Apud Liuium libro primo Decadis tertiæ depingitur Annibal. Et libro nono Decadis quartæ M. Portius Cato. Apud Salluſtium Catilina,& plerique alii.

Hypotyp. locorum eſt duplex,
- τοπογραφία
- τοποθεσία

ſi eſt
- Vera.
- Ficta.

Vera, vt apud Maronem Carthaginis & portus deſcriptio.

Ficta, vt apud Ouidium domus Famæ.

Hypotypoſis temporum cõprehendit deſcriptiones.
- Veris, Hyemis, Autumni, AEſtatis, Vindemiæ,&c.item Qualitates temporum, Pacis, Belli, Seditionum, Turbationum,&c.

IIII. Egressio adhiberi solet { Laudādi, Vitupe- randi / Ornandi, Præpa- randi } gratia.

Sumitur à superioribus locis, { Expositione rerum gestarum. / Descriptione locorũ & Apologorum. / Locis cõmunib', quum dicimus in luxuriã, auaritiã, &c. & cõtrà, quũ laudam' virtutes, continẽtiam, &c.

V. Epitheta sumũtur ab omnibus fortunæ commodis,

Animo, Corpore, Bonis externis, Genere, Opibus, Forma, Viribus, Patria, Actu, Euentu.

VI. Circunstantiæ sunt duplices, vt { Rerum, / Personarum.

Rerum, vt Causa, Locus, Occasio, Instrumentum, Tempus, Modus, &c.

Personarum, vt Natio, Patria, Sexus, AEtas, Educatio, Disciplina, Habitus corporis, Fortuna, Conditio, Animi natura, Studiũ, Anteacta, Commotio, Consilium, Nomen.

VII. Amplificatio constat { Incremento / Comparatione / Ratiocinatione / Congerie / Correctione.

Incremento, vt Cicero in Verrem, Facinus eſt vinciri ciuem Romanum, ſcelus verberari, propè parricidium necari, quid dicam in crucem tollere?

Comparatione, quæ fit fictione & exempli collatione.

Ratiocinatione, vt Tu iſtis faucibus, iſtis lateribus, iſta gladiatoria totius corporis firmitate, tantum vini exhauſeras, &c.

Congerie, Verborum ſcilicet & Sentētiarum.

Correctione, Cicero in Verrem, Non enim furem, ſed ereptorem: non adulterū, ſed expugnatorem pudicitiæ in veſtrū iudicium adduximus.

VIII. Propoſitiones ſumuntur ex his quæ ſunt { Vulgaria, Propria cauſæ.

Exempla ſunt longiora, quàm quæ hîc poſſint recenſeri.

IX. Probationes quas Græci πίστις appellāt' ſunt partim { ἄτεχνοι, quæ ducuntur à Præiudiciis, Rumoribus, Tormētis, Tabulis, Iureiurādo, Teſtibus. ἔντεχνοι, quæ comprehendūt τεκμήρια, σημεῖα.

Ab argumentis ducuntur, quæ ſunt duplicia. { Perſonæ ſunt hæc, Genus, natio, patria, &c. Rei ſunt, Cauſa, locus, facultas, antecedentia, &c.

X. Tractatione locorum communium, virtutum

& vitiorum, quales sunt, Iustitia, Iniustitia: Pax, Bellum: Luxuria, Continētia: Auaritia, Diuitiæ, Paupertas: Voluptas, Leges, Amicitia, Pietas.

XI. Locos communes, seu argumenta quæ ducuntur à finitione, Etymologia, & ab iis, quæ ad naturam diffinitionis pertinent: Genere, Specie, Proprio, Differentibus, Partitione, Diuisione, Exordio, Summa, Incremento, Inductione similium & dissimilium, Contrariis, Repugnātibus, Consequentibus, Relatiuis, Causis euētus: Comparatione quæ sumitur à Maiore, Minore & Pari, Iugatis, Fictione, Causæ propriis: Exemplis, quæ adhibentur: aut vt Similia, Dissimilia, Contraria: aut vt maiora, Minora, Paria. Huc pertinent fabulæ, Apologi, Prouerbia, Iudicia, Parabolæ, Collationes, &c.

XII. Exempla, quorum vim quammaximam maximéque variam comparare, & in promptu habere conuenit.

XIII. Tractatione exemplorum quæ augentur Commendatione, quæ sumitur vel à rei vel ab authoris laude, vel gentis vnde ducitur exemplum. Exaggerationibus, atque Amplificationibus, Parabola, Cōparatione, vbi demonstratur exemplum esse Maius, Minus, Par. Huc pertinēt εἰκόνες, Imagines, Inductiones, Iudicia, Prouerbia, Sententiæ, Noemata, Epiphonemata, Contētio, Demonstratiua. Collatione, quæ fit per Simile, Dissimile, Contrarium, Par, Maius, Minus.

XIIII. Exempla fabulosa, quæ eadem ratione & fusius & contractius exponi poterunt,

ſi res ac decor patietur.

xv. Expolitio fit commutatione verborum pronuntiationis & tractationis.

Copioſiſſima autem expolitio conſtat ſeptem partibus.
- Propoſitione
- Ratione
- Duplici ſententia
- Contrario
- Simili
- Exemplo
- Concluſione.

xvi. Apologi, qui eodem modo dilatari aut verbo tantùm ſignificari poterunt.

xvii. Somnia quibus vtimur aut in oſtentatione, vt eſt Luciani ſomnium: aut pro veris, aut hortandi deterrendíve gratia.

xviii. Fictæ narrationes quammaximè fieri poteſt, ad veri ſimilitudinē cōponātur oportet.

xix. Multiplicatio partiū Rhetoricarum, quæ ſunt
- Exordium
- Narratio
- Propoſitio
- Confirmatio
- Confutatio
- Peroratio.

Exordium habet locos,
- Fauorem
- Attentionem
- Docilitatem.

Narratio creſcit ὑποδιηγήσει & Egreſſione, quæ debet eſſe quaſi finis Narrationis. Propoſitio dilatatur, ſi pro ſimplici, duplici vtemur: ſi argumentis obiter interiectis, & affectibus accēſam proferemus.

Cõfirmatio constat probationibus, quæ crescunt { Labefactatione / Præparatione / Asseueratione / Excursionibus per amplificationẽ.

Labefactatio fit duobus modis: Propositionibus quæ sunt singularũ partium collectiones seu conclusiones: quum ita proponimus, vt ipsa orationis figura fidem obrogemus aut conciliemus.

TABVLARVM IN ERASMI COPIAM FINIS.

Philippus Melanchthon studiosis s.

Xtat de copia Erasmi Commentarius, E cuius optarim vtilitatem vulgò tam perspectam esse, quàm est titulus vbique notus. Quanquam enim opus in speciem minutum videatur: tamen si propius inspexeris, comperies verè esse quod audit Copiæ cornu. Nam quũ figuras omnes locupletandæ illustrandæque orationis tradat & informet, non vulgarem eloquentiæ thesaurum continet. Miseret me profectò iuuentutis nostræ, quum video optimis quibusque authoribus velut ordine motis, in pretio esse, amari, teri, libellos quosdam ἐφημέρους, quorum alii simpliciter inepti, alii etiam perniciosi sunt. Catullus seculi incommoda malos poetas vocat: nos quanto iustius de nouitiis illis scriptis queri possumus? Nullum est enim venenum præsentius malo libro. Quare oportuit iudicio optimos quosque libros tanquam magistros studiorum omnium ac officiorum vitæ deligere. Mihi vero nulli de hominum ingeniis melius mereri videntur, quàm qui exercitationem dicendi adiuuant. Nam reliquæ literæ omnes, vbi nõ accesserit vsus aliquis styli, cum mu-

tæ ſunt, tum ad acuendum animi iudicium non multum conducunt. Súntque ad dicendi ſcribẽdíque exercitationem, tanquam ex vmbra in lucem, ex puluere in arenam proferẽdæ. Porrò quũ hîc libellus de Copia mirificè conducat ad eam ſtudiorum partem, dignus eſt quem in deliciis habeas, ſumma cùra euoluas atque ediſcas. Hoc ego religioſius moneo, quòd intelligo quaſdam peſtes hominum eſſe, qui ab hũmanarum artiũ ſtudio imperitam iuuentutem dehortantur, digni ſanè in quos publicis legibus animaduertatur. Crede mihi, opinione maior vis eſt harum artium, nec pœnitebit in his diſcendis operam ſumpſiſſe. Quare adhortor, nequis patiatur hoc librorum genus importunitate cuiuſquam ſibi è manibus extorqueri. bonam operam nauauit adoleſcens, qui totum de Copia commentarium in hanc tabulam contulit, & oculis ſubiecit, vt memoriam adoleſcentium adiuuaret.

Valete.

IACOBVS MICYLLVS AD LECTOREM.

Vt si non variis pingantur floribus horti,
  Gratia non illis, non honor vllus adest:
Sic nisi sit variis oratio tincta figuris,
  Illius & virtus & decus omne perit.
Siquem igitur fœlix oblectat copia, siquem
  Pindareis tumidum passibus ire iuuat,
Sedulus has oculis verset manibúsque tabellas:
  Haud equidem hinc operæ præmia parua feret.
Nec quia sunt modicæ, Lector contẽnere pergas:
  Mensuram vincunt vtilitate suam.

EXCVDEBAT ROB. STEPHANVS HEBRAICARVM ET LATINARVM LITERARVM TYPOGRAPHVS REGIVS, PARISIIS ANN. M.D.XLII. IDIBVS FEB.

Fit præterea & aliis quibuſdam modis.

10. Synecdoche (quàm Intellectionem vocant) quum intelligimus

ex { Vno plures. / Parte totũ. } vt { Pœnꝰ fugatꝰ, pro Pœni. / Mucronem, pro Gladio.

11. AEquipollẽtia, vt { Placet, / Accipio. } nõ { Diſplicet, / Recuſo.

12. Cõparatiua, quæ copia naſcitur ex contrariis:

{ Prius / Poſterius } habet { Lucrum / Honeſtũ } quàm { Honeſtũ. / Lucrum.

13. Relatiuorum cõmutatio: vt, { Vxor illius eſſe non vult, / Non vult illum maritum. / Nõ aliũ mihi patrem optem, / Nullius malim eſſe filius.

14. Amplificatio eſt, quum verbum atrocius ſubiicimus loco proprii:

vt quum dicimꝰ { Latronẽ / Occiſum } pro { Improbo / Cæſo.

Ad Auxeſim pertinent { Scelus / Monſtrum / Peſtis / Labes, &c.

15. Hyperbole, vt { Ocyor Euro, / Vox aſtra ferit.

16. Diminutio, Quũ qui pulſauit, dicimꝰ attigiſſe.

Interdum μείωσις sapit hyperbolen.

vt, { Vix ossibus hærent,
Breuior pygmæo.

17. Compositio sita est in his fermé figuris, { Asyndeto
Polysyndeto
Syzeugmeno
Epanalepsi
Synonymia.

Asyndeton: vt, Veni, vidi, vici.

Polysyndeton, vt Tectúmque larémque.

Syzeugmenon, quoties ad vnum verbum plures sententiæ respondent.

Fit autem trifariam: quum { Præponitur,
Sequitur,
Interponitur.

vt, { Deflorescit forma vel morbo vel ætate,
Vel morbo vel ætate forma deflorescit,
Aut ætate forma deflorescit, aut morbo.

Epanalepsis, Nihílne te nocturnum præsidium palatii, nihil vrbis vigiliæ, nihil timor populi, nihil concursus bonorum omnium, nihil hic munitissimus habendi senatus locus, nihil horum ora vultúsque mouerunt? Cicero in Catilinam.

Synonymia, vt { Vicit timorem audacia,
Rationem superauit amentia.
Libido pudorem expugnauit.

